

Karta pracy

Przedstawiamy Wam słuchowisko nagrane z myślą o młodych ludziach, takich jak Wy, którzy o latach okupacji niemieckiej wiedzą tylko tyle, ile mogą przeczytać w podręcznikach i lekturach szkolnych.

Chcemy Wam pokazać, jak wyglądało życie w getcie warszawskim, utworzonym 16 listopada 1940 roku i funkcjonującym do maja 1943. Na niewielkim obszarze tzw. żydowskiej dzielnicy mieszkaniowej żyło ponad 350 tysięcy osób. Wielu z nich zostało zmuszonych do opuszczenia swoich domów, znajdujących się w innej części Warszawy i szukania mieszkań na terenie dzielnicy zamkniętej.

Przeludnienie, głód, szerzące się choroby – tyfus, dezynteria, wszawica – to była gettowa codzienność. Jak radzili sobie mieszkańcy getta z poczuciem uwięzienia i zamianą ról społecznych, z sytuacją, w której dzieci stały się żywicielami rodzin? Ucieczką od codzienności było życie religijne i kulturalne. Prowadzono badania naukowe między innymi nad chorobą głodową, rozwijano inicjatywy społeczne i otaczano opieką grupy najbardziej potrzebujące.

Problemy warszawskiego getta pokażemy poprzez rozmowy trójki bohaterów – rodzeństwa: 16 – letniej Chany, 9 – letniego Szymka i ich 17 – letniego kolegi z podwórka Dawida. Chana i Szymek pochodzą z zasymilowanej rodziny polskich inteligentów. W domu Dawida mówiono w jidysz. Wszyscy mieszkają w jednej kamienicy na ulicy Siennej.

Zadania

Słuchowisko składa się z 18 krótkich epizodów. Wybierz 5 z nich i na ich podstawie wykonaj poniższe zadania, korzystając z zamieszczonego poniżej słowniczka i kalendarium:

1. Poszukaj informacji o getcie warszawskim (np. na stronie Muzeum Getta Warszawskiego). Spróbuj odpowiedzieć na pytanie: kiedy rozgrywa się akcja słuchowiska? Uzasadnij swoją odpowiedź.
2. O jakich problemach mieszkańców getta dowiadujesz się z rozmów bohaterów słuchowiska?
3. Jak myślisz, co pomagało im uciec od trudnej codzienności?

4. Jakie instytucje działały w getcie w czasie, w którym toczy się akcja słuchowiska?
5. Wybierz 5 spośród postaci wspomnianych w audycji. Odszukaj w Internecie informacji o nich (mogą to być na przykład: dr Anna Braude – Hellerowa, dr Henryk Makower, Luba Blum–Bielicka, Janusz Korczak, Stefania Wilczyńska, ksiądz Marcei Godlewski, dr Ludwik Hirszfeld, Dawid Ajzensztadt, Majer Bałaban, Gerszon Sirota, Adam Czerniaków, Władysław Szlengel, Emanuel Ringelblum, Rachela Auerbach, dr Adina Blady–Szwajger, Irena Sendler)
6. Jak Twoim zdaniem mogły potoczyć się dalsze losy Chany, Szymka i Dawida?

Słowniczek

Archiwum Ringelbluma – archiwum tworzone przez podziemną organizację żydowską „Oneg Szabat” („Radość Soboty”), założoną przez historyka Emanuela Ringelbluma, gromadzące materiały i dokumenty obrazujące życie w getcie warszawskim

Bar micwa – uroczystość wiążąca się z przyjęciem odpowiedzialności za swoje czyny przed Bogiem przez 13–letniego chłopca, polega na odczytaniu podczas nabożeństwa fragmentu z Tory oraz wygłoszeniu do niego komentarza

Biblioteka Judaistyczna – Główna Biblioteka Judaistyczna gromadziła zbiory związane z judaizmem i historią polskich Żydów, mieściła się obok Wielkiej Synagogi na Tłomackim

Chasydyzm – ruch religijny powstały w łonie judaizmu w drugiej połowie XVIII wieku, wnosił do tradycyjnego judaizmu pierwiastek emocjonalny i praktyki ekstatyczne; popularny w społeczności Żydów polskich

Frankenstein – przydomek niemieckiego żołnierza służącego w getcie warszawskim, który słynął z ogromnego okrucieństwa

Getto – wydzielona część miasta zamieszkała przez mniejszość np. etniczną czy wyznaniową. W czasie II wojny światowej Niemcy utworzyli na terenie Polski około 600 gett i zmusili do zamieszkania w nich ludność żydowską. Największym gettem okupowanej Europy było getto warszawskie

Gimnazjum Ascola – żydowskie gimnazjum z polskim językiem wykładowym, założone w 1916 roku z inicjatywy Towarzystwa „Ascola”. Działo do roku 1939

Gwiazda Dawida – jeden z symboli religii żydowskiej, użyty przez Niemców do identyfikowania osób pochodzenia żydowskiego

Jidysz – („żydowski”) język Żydów aszkenazyjskich, zamieszkujących Europę środkową i wschodnią, powstały na bazie jednego z dialektów niemieckich z dodatkiem elementów hebrajskich i słowiańskich

JOINT – American Jewish Joint Distribution Committee (Amerykańsko – Żydowski Połączony Komitet Rozdzielczy); założona w 1914 roku w USA organizacja non-profit, wspierająca inne organizacje żydowskie

Judenrat – Rada Żydowska; podczas II wojny światowej Niemcy powoływali złożone z Żydów rady, wykorzystywane do administrowania społecznością żydowską

Kantor – osoba prowadząca nabożeństwo, towarzyszy rabinowi w sprawowaniu praktyk religijnych

Pawiak – w okresie II wojny światowej największe niemieckie więzienie polityczne na terenie okupowanej Polski

Sądy – Sądy na Lesznie, sądy grodzkie, działały podczas wojny pod nadzorem władz niemieckich; choć położone w granicach getta warszawskiego, zostały z niego wyłączone; były miejscem spotkań ludności polskiej i żydowskiej, służyły jako nielegalne przejście na „aryjską” stronę

Szmugiel – nielegalny przemyt, kontrabanda. Szmuglem w getcie zajmowały się pojedyncze osoby albo całe grupy złożone z Żydów i Polaków. Małe ilości towarów przenoszone były przez żydowskie dzieci, przechodzące najczęściej przez dziury w murze

Szpital Bersohnów i Baumanów – szpital dla dzieci, istniejący od 1878 roku, położony na terenie tak zwanego „małego getta”, funkcjonował jako szpital żydowskiego getta do lipca 1942 roku

Synagoga Nożyków – ufundowana przez małżeństwo Ryfkę i Zalmana Nożyków, wybudowana w roku 1902 synagoga, jedna z trzech działających okresowo w getcie warszawskim

Trzynastka – Urząd do Walki z Lichwą i Spekulacją w Dzielnicy Żydowskiej w Warszawie, mieszczący się przy ulicy Leszno 13 (stąd nazwa „trzynastka”); de facto pół oficjalna niemiecka agentura w getcie

Wielka Synagoga na Tłomackiem – największa synagoga w przedwojennej Warszawie, znajdująca się przy placu Tłomackie 7, otwarta w 1898 roku, wysadzona w powietrze przez Niemców 16 maja 1943 roku

Żydowska dzielnica mieszkaniowa – tak Niemcy nazwali utworzone przez siebie getto warszawskie

Kalendarium

Żydzi w Warszawie podczas II wojny światowej

W chwili wybuchu II wojny światowej w Warszawie mieszkało 378 tys. Żydów, stanowiących 29% populacji miasta.

01.09.1939 – wybuch II wojny światowej. Rozpoczynają się ataki lotnicze na miasto

27.09.1939 – Niemcy wkraczają do Warszawy

04.10.1939 – władze okupacyjne powołują Judenrat pod zwierzchnictwem Adama Czerniakowa

01.12.1939 – wprowadzenie obowiązku noszenia przez Żydów na ramieniu białej opaski z niebieską gwiazdą Dawida

02.10.1940 – Niemcy wydają rozkaz utworzenia „żydowskiej dzielnicy mieszkaniowej” (getta)

16.11.1940 – zamknięcie getta

marzec 1941 – populacja getta osiąga swój szczyt, gdy zamieszkuje je 460 tys. Żydów

22.07.2042 – początek wielkiej akcji likwidacyjnej. Zamknięcie „małego getta”

21.09.1942 – zakończenie wielkiej akcji, w wyniku której z getta wywieziono do obozów śmierci – głównie Treblinki – ok. 280 tys. osób

18–21.01.1943 – kolejna wywózka z getta. Wybucho tak zwane „powstanie styczniowe” („małe powstanie”)

19.04.1943 – rozpoczęcie całkowitej likwidacji getta i wybuch powstania w getcie

16.05.1943 – wysadzenie synagogi na Tłomackiem. Niemcy ogłaszają zakończenie likwidacji getta. Wedle słów Jurgena Stroopa, dowódcy wojsk niemieckich pacyfikujących getto: „Żydowska dzielnica mieszkaniowa w Warszawie już nie istnieje”

01.08.1944 – początek powstania warszawskiego, największego miejskiego, zbrojnego powstania przeciw hitlerowskiej okupacji. Brali w nim udział także żydowscy ochotnicy, którzy zdążyli przeżyć, ukrywając się lub używając sfałszowanych dokumentów.

17.01.1945 – wkroczenie do Warszawy Armii Czerwonej

Podczas II wojny światowej zamordowano 370 tys. warszawskich Żydów